

Un Maquiavel dels sentiments

El mar, el mar, Iris Murdoch. Edicions de 1984 (traducció de Laura Baena)

A la pàgina 683 de la traducció catalana d'*El mar, el mar*, hi llegim: “Em vaig endur el sopar a la vora del foc i vaig estar una estona mirant de posar-me a llegir *Les ales del colom*, però el seu meravellós començament magistral no va aconseguir atrapar-me.” Aquesta observació és coherent amb l'inici d'*El mar, el mar*, una descripció tediosa dels colors i de les formes que presenta l'oceà sota el sol de maig i que qualsevol professor d'escriptura dels que confonen la literatura amb l'amor a primera vista ratllaria sense compassió.

Aquesta novel·la d'Iris Murdoch (Dublín, 1919 – Oxford, 1999), publicada per primera vegada el 1978, no aspira a seduir el lector en el primer paràgraf, no presenta un conflicte a les primeres pàgines, no ens vol encaterinar amb una successió de frases brillants, sinó que aspira a un efecte lent, consolidat, a la construcció pacient d'una trama sòlida: tot el contrari del predomini actual de la narrativa tuitaire. A aquesta piuladissa buida, és temptador contraposar-hi el mar, que presenta canvis no sempre espectaculars en la superfície, però que allotja en l'interior formes de vida complexíssimes.

Després de l'èxit

El narrador d'*El mar, el mar* és Charles, un director de teatre sexagenari que després d'una vida d'èxits es retira a una casa de la costa a reposar i escriure les seves memòries. Durant la primera part del llibre, titulada *La prehistòria*, el narrador explora la casa i els voltants, neda, compra queviures al poble, i sobretot recorda i escriu. Tot i sentir-se bé en solitud, continua pensant en les persones amb qui s'ha relacionat al llarg dels anys, la majoria provinents del món del teatre: la dona madura amb qui va conviure de jove, les dones (algunes casades) que va enamorar, i el seu primer amor, Hartley, de qui es va separar bruscament en l'adolescència. A aquestes dones s'hi afegeix el seu cosí James, l'etern rival. Hi ha lloc, també, per a la reflexió sobre el teatre, i fins i tot per a la metaliteratura, ja que el narrador es pregunta sovint si està escrivint unes memòries, un diari o una crònica, i no deixa de comentar el text a mesura que l'escriu. Durant aquest centenar llarg de pàgines no succeeix gaire res rellevant, tret que rep una carta de Lizzie, una antiga enamorada, que voldria unir-s'hi. Davant aquesta oferta, Charles es mostra cruel i precís: “Sovint el record del seu dolor m'omplia d'una espècie de tendre benestar. En canvi, quan penso en el dolor d'altres dones, tendixo a sentir indiferència i fins i tot nosa.” No tardem gaire a adonar-nos que Charles és més aviat tirà amb les dones, tot i que se'n sent gelós (fins i tot quan la relació ha acabat). També salta a la vista que odia el matrimoni i que té talent per escriure, en particular sobre ell mateix.

La part central del llibre, que ocupa més de cinc-centes pàgines, es titula *La història*. El més important que hi succeeix és que Charles retroba Hartley, que per un caprici de l'atzar viu en el poble de la costa on ell s'ha retirat. Llavors se li desperta l'obsessió per recuperar el primer amor, el més pur, el que li ha impedit prendre's seriosament les altres dones. En paral·lel, rep visites dels coneguts que ha anat recordant més i que es queden a viure a la casa: una antiga amant més aviat masoquista, juntament amb el seu amic homosexual, que s'ofereix a fer de criat de Charles. Més tard s'hi afegeix el cosí James, militar retirat, i el fill adoptat de Hartley; i encara una altra antiga amant, que viu al poble però que fa incursions furioses a la casa de Charles. Aquestes arribades són graduals, i prenen la forma de diàlegs llargs i convinents: dramàtics. L'obsessió de Charles per Hartley va en augment, fins al punt que la tanca en una habitació de la casa per convèncer-la que es quedi amb ell. Els dies en què es produeix aquest raptu ocupen el centre del llibre. Sense massa convicció, la resta d'inquilins miren de convence'l que la deixi lliure. Encara s'hi afegeix un altre conegut, també actor, sense oblidar el marit de Hartley, que sembla violent.

És en aquests passatges quan la novel·la ateny la màxima esplendor. Han calgut els centenars de pàgines precedents per presentar els personatges, i ara som a punt per enfrontar-nos a uns diàlegs únics, que es presenten amb el punt de vista d'un narrador intel·ligent, egocèntric i alterat. Com que la majoria dels personatges provenen del món del teatre, resulta difícil esbrinar fins a quin punt actuen; sigui com sigui, la casa de la costa esdevé l'escenari idoni per a un seguit d'escenes teatrals, de vegades metateatrals.

El masclista simpàtic

Iris Murdoch sap plasmar els pensaments d'un home simpàtic i masclista, interessat i seductor, obsessionat i hàbil en l'autoanàlisi: una mena de Maquiavel dels sentiments. Els altres personatges coincideixen que li interessin les dones però que ni les entén ni les respecta. I, amb tot, Charles està dibuixat amb claroscurs, amb pinzellades fines. Com que també és crític amb si mateix, està disposat a canviar de vida, ni que sigui segrestant algú a qui no ha vist durant més de quaranta anys. La intenció és bona: rescatar-la de les urpes d'un marit dominant, i consagrar-li la resta de la seva vida: "Jo li havia entregat la meva innocència i ara, miraculosament, podia reclamar-la." Però també: "Arribaria un moment en què la magnitud de la seva por la faria automàticament meva?"

Després de treballar amb paciència els fonaments dels personatges, doncs, l'autora els projecta amb mestria els uns contra els altres. En aquestes escenes excepcionals es replanteja la importància del passat, les llums i ombres del matrimoni, les formes que adopta la recerca de la felicitat. Llavors, però, la dinàmica s'accelera tant que es produeix un intent d'assassinat, i tot seguit algun mort (el fenomen teatral per excel·lència): "Que diferent que és cada mort, i tanmateix ens condueix al mateix país, a aquella comarca que tan rars vegades habitem, on veiem la insignificança del que durant tant de temps hem perseguit, del que tan aviat tornarem a perseguir."

Arriba l'epíleg, la desfeta, les reconciliacions. La casa es buida. Els deliris del narrador disminueixen però no desapareixen del tot, ja que encara necessitem unes quantes pàgines per baixar a la terra, igual com les vam necessitar al començament per enlairar-nos. El viatge, en fi, ens ha dut no només a una ficció molt recomanable, sinó també a una forma de narrar que ja no s'estila, a la novel·la amb columnes i frís, de construcció lenta i de digestió llarga.

Els temes d'*El mar, el mar* són múltiples: la idealització, l'autocompassió, els perills de la nostàlgia, la capacitat d'enganyar-nos a nosaltres mateixos, de fer mal a les persones que ens estimen, tot el que emprenem "per satisfer el saludable apetit dels nostres egos, tan meravellósament necessaris". Iris Murdoch sap donar veu a un home complex que s'enamora de la seva joventut, i que és prou honest per adonar-se dels seus errors, i prou supervivent per mirar de minimitzar-los. El narrador no només no és fiable, sinó que és un especialista en simulació i excel·leix en l'autocondescència. Si a l'obra de Pessoa la pluja és el company dels dubtes i de les deambulacions, aquí el mar és més que un teló de fons: és el perill, l'enemic de qui no et pots confiar, igual com de tu mateix.

Iris Murdoch, autora de novel·les, poemes i obres de teatre, va obtenir amb *El mar, el mar* el premi Booker l'any 1978. Em sap greu afegir que des de 1965 no es publicava cap obra seva en català, i m'alegra acabar felicitant la traductora, Laura Baena, per la feina feta.

Vicenç Pagès Jordà